

Gabriela ȚIPIȘCA,

*magistru în drept, asistent universitar
al Catedrei „Procedură penală și criminalistică”
a Academiei “Ștefan cel Mare” a MAI*

ASPECTE PROCESUALE DE REPARARE A PREJUDICIULUI MORAL CAUZAT CA URMARE A ACTULUI DE TERORISM

REZUMAT

Abordarea acestei teme de raport este necesară deoarece, deși amenințarea teroristă reprezintă un subiect extrem de dezbătut în toate dimensiunile sale, persistă unele confuzii legate de repararea prejudiciului cauzat ca urmare a săvârșirii actului de terorism, întrucât în acest caz vorbim de o încălcare gravă a drepturilor fundamentale constituționale ale cetățenilor, dar totodată și despre motivația apelării la acest tip de acțiuni de luptă asimetrice.

Cuvinte - cheie: act terorist, prejudiciu moral, activitate infracțională, violență, tortură, măsuri de protecție.

SUMMARY

It is necessary to approach this theme, because although the terrorist threat represents an extremely debated subject in all its aspects, there are some confusions related to the repair of the moral prejudice caused by an act of terrorism, because in this case we are talking about a serious violation of the fundamental constitutional rights of citizens, but also about the motivation to proceed to this type of asymmetrical combat.

Key words: the act of terrorism; moral prejudice; criminal activity; violence; torture; protection measures.

În ultimele decenii, victima unei infracțiuni și protecția drepturilor și intereselor acesteia au devenit subiecte ale preocupărilor internaționale atât sub egida Consiliului European, la 24 noiembrie 1983 care a fost adoptată la Strasbourg Convenția Consiliului European privind despăgubirea victimelor infracțiunilor violente, cât și în cadrul Uniunii Europene, menționăm, cu titlul exemplificativ, Directiva Consiliului 2004/80/CE privind despăgubirea victimelor infracțiunilor, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 261 din 6 august 2004.

Statelor membre ale Consiliului European le aparține obligația de a identifica pe teritoriul lor remedii efective împotriva violării drepturilor și libertăților prevăzute în Convenția Europeană a Drepturilor și a Libertăților Fundamentale ale Omului.

Anume pornind de la această idee Consiliul European insistă că scopul principal al CEDO este de a aduce drepturile și libertățile fundamentale ale omului pe teritoriul fiecărui stat contractant. Prin reparația echitabilă instituită ca obligația statelor membre ale Consiliului European se înțelege printre altele și achitarea victimei violării prejudiciu moral, material precum și cheltuielile legate de apărarea drepturilor sale.

Terorismul, ideologia violenței și practica de a influența prin violență luarea unor decizii de către autoritățile publice sau organizațiile internaționale, însoțite de intimidarea populației și/sau de alte acțiuni violente ilegale¹, este parte a existenței omenirii. S-a manifestat sub toate formele posibile, în funcție de treapta de civilizație pe care a ajuns omenirea, deci de mijloacele la dispoziție, și aproape peste tot în lume. Mijloacele au fost mereu altele, esența a rămas însă aceeași: înfricoșare, distrugere, ucidere, violență și tortură. Din păcate, și terorismul, ca și războiul, face parte, într-un fel, din arsenalul prin care lumea se neagă pe sine, se urăște și se autodistruge, crezând că se purifică.

Modul de acțiune asimetric al organizațiilor teroriste, nerespectarea nici a unui fel de reguli sau norme de drept ale conflictelor armate, ale dreptului internațional sau cel puțin ale unor norme de etică și morală dictate de asumarea unor valori general-umane acceptate de lumea civilizată micșorează gradul de predicțibilitate a acțiunilor acestora și în consecință determină creșterea pericolozității acțiunilor teroriste și le mărește eficiența în mod corespunzător.

O caracteristică periculoasă a terorismului postmodern este *fenomenul kamikaze* (care a luat o amploare deosebită în rândul grupărilor teroriste islamiste). Acest mod de operare este aproape imposibil de împiedicat, provoacă victime și daune morale și materiale, atingându-și ținta aproape în mod garantat, șansele de apărare fiind nule.

Terorismul afectează grav atât structura socială, cât și individul luat ca atare, putând distorsiona codul de percepere și imagini de care membrii societății depind și în care au încredere. Incertitudinea legată de aberația comportamentală presupusă de terorism poate duce la dezorientare socială și descurajare.

Pentru ca un act să poată fi considerat terorist, rezultatul cu care se soldează trebuie să producă neapărat și teroare, aceasta constituind rezultatul ideal de materializare a unei rupturi afective și psihologice între populație și putere. Contractul social dintre individ și societate presupune ca statul să apere populația de teroare, de amenințări, de violență și să ofere cetățenilor care plătesc impozite, activități sociale utile, într-un cuvânt, un ambient prielnic vieții și muncii lor.

Constituția Republicii Moldova garantează dreptul la viață, dreptul la integritate fizică și psihică, libertatea individuală, siguranța persoanei. Același text ocrotește și dreptul la viață intimă, familială, privată și consacră dreptul persoanei fizice de a dispune de ea însăși, dacă nu încalcă drepturile și libertățile altora, ordinea publică și bunele moravuri.

Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a legislației ce reglementează repararea prejudiciului moral spune că este în drept să depună cerere în instanța de judecată referitor la repararea prejudiciului moral nu numai persoana fizică, dar și persoana juridică.

Astfel, prin reparație echitabilă se va înțelege recunoașterea dreptului încălcat, precum și repararea prejudiciilor (materiale, morale). Articolul 41 CEDO

¹ Art. 2 Legea nr. 539 din 12.10.2001 cu privire la combaterea terorismului, Publicat: 06.12.2001 în Monitorul Oficial nr. 147-149 art nr : 1163

prevede: „Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a Protocoloalelor sale și dacă dreptul intern al Înaltei Părți Contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă.

Actualitatea și importanța problematicii date pune în evidență necesitatea de cercetare și dezvoltare a noțiunii de prejudiciu, de reparare a prejudiciului, modalităților de reparare a prejudiciilor în funcție de forma acestuia, de calculare a acestora precum și a procedurii de realizare a reparării.

Protecția victimelor infracțiunilor, în special protecția și reabilitarea victimelor infracțiunilor săvârșite cu violență, constituie o preocupare a organismelor europene, precum și a statelor Europei. Interesul față de subiectul în cauză pornește de la rațiuni de solidaritate socială, iar scopul care este urmărit în acest sens vizează înlăturarea sau, cel puțin, minimizarea consecințelor negative în viața persoanelor ce au avut neșansa de a fi victime ale acestor fapte.

Este general recunoscut faptul că doar intervenția justiției penale nu este suficientă pentru înlăturarea consecințelor survenite în consecința infracțiunii. Astfel, se conturează necesitatea instituirii unui sistem de măsuri de protecție și respectare a drepturilor și intereselor victimei infracțiunilor. Realizarea acestui sistem este posibilă, pentru început prin adoptarea unui act normativ - cadru, care să instituie condițiile minime de reabilitare a victimelor infracțiunilor.

Prin promovarea proiectului Legii cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor, precum și ulterioara sa implementarese urmăresc următoarele finalități:

- crearea unui act normativ;
- cadru care să reglementeze condiții minime de reabilitare a victimelor infracțiunilor;
- instituirea unui sistem național de reabilitare a victimelor infracțiunilor;
- reglementarea mecanismelor de acordare a serviciilor de suport victimelor infracțiunilor (subiecți competenți, beneficiari ai serviciilor de suport, condiții de beneficiere de aceste servicii etc.);
- consolidarea rolului organizațiilor necomerciale și al voluntarilor în procesul de acordare a serviciilor de suport victimelor infracțiunilor;
- facilitarea reabilitării și reintegrării sociale a persoanelor care au fost victime ale infracțiunilor, obiectiv care urmează să fie realizat doar prin atingerea obiectivelor expuse anterior.

Repararea echitabilă a prejudiciului cauzat este parte integrantă a unui remediu efectiv împotriva violării drepturilor omului. În cazurile când violarea dreptului a fost recunoscută la nivel național și stopată când este continuă, pot exista situații când această măsură nu este suficientă, iar persoana continuă să rămână victima violării. În aceste circumstanțe numai o reparație echitabilă poate remedia pe deplin situația victimei.

Conform legislației Republicii Moldova, poate cere repararea prejudiciului moral cauzat printr-o infracțiune orice persoană fizică sau juridică căreia, prin infracțiune, i-au fost aduse daune morale, fizice sau materiale (Codul de procedură penală, art. 58).

Problema reparării daunelor morale. Între prejudiciul moral și cel material „s-a făcut loc” unei noi categorii, și anume prejudiciul de agrement care consta în acordarea de despăgubiri bănești în cazul unor vătămări ale integrității corporale care ar împiedica victima să participe la anumite activități sociale. În cazul în care daunele morale au fost provocate de săvârșirea unei infracțiuni la care au participat mai multe persoane, obligația de despăgubire este solidară, partea civilă putând cere oricăruia să execute întreaga obligație de despăgubire. În caz de provocare făptuitorul datorează despăgubiri pentru daunele morale cauzate în raport cu propria lui culpă, cuantumul acestora urmând a fi redus în raport proportional cu culpa victimei care le-a provocat.

Conceptul „daune morale” nu poate fi definit fără a ne referi și la noțiunea de „răspundere civilă”, care reprezintă acea formă a răspunderii juridice care dă naștere unui raport juridic constitutiv de drepturi și obligații, în temeiul cărora o persoană este îndatorată să repare prejudiciul cauzat altuia prin fapta sa, iar aceasta din urmă are dreptul să pretindă repararea prejudiciului.

Daune morale reprezintă acele consecințe ale acțiunii celui obligat la reparații care nu pot fi evaluate în bani, cum ar fi: durerea provocată de moartea unei persoane, ori de vătămrile fizice sau psihice, de atingerile aduse onoarei, cinstei, demnității, prestigiului sau reputației unei persoane.

Repararea prejudiciului sub orice formă constituie obligația persoanei care a comis fapta generatoare de prejudicii.

După autorul L. Pop, principiile după care se asigură repararea prejudiciului sunt: principiul reparării integrale a prejudiciului, principiul reparării în natură a prejudiciului și principiul reparării prompte a prejudiciului.

Prejudiciul moral adus, ceea ce presupune repararea „stărilor de neliniște, de disconfort, frustrare precum și suferințele fizice și psihice” aduse ca rezultat al aplicării relexelor tratamente.

Prejudiciul moral nu necesită a fi probat. El urmează a fi constatat și apreciat de către instanța de judecată.

În ceea ce privește articolul 3 CEDO, din definiție reiese cauzarea unor suferințe psihice și fizice, astfel, prejudiciul moral este prezumat a fi cauzat. Mărimea va fi evaluată de către instanțele naționale sau/și CEDO în funcție de circumstanțele particulare ale cauzei.

Dacă în cadrul procedurii privind repararea prejudiciului material și a celui moral adus au fost cheltuieli de procedură, atunci aceste cheltuieli urmează a fi reparate dacă au fost angajate în mărimea rezonabilă și necesară.

Modalitatea și felul despăgubirilor se stabilesc de către instanță la cererea victimei. Ținându-se cont de circumstanțele cauzei, poate fi stipulată o altă modalitate, dar numai din motive întemeiate. Pe lângă repararea prin echivalent bănesc a prejudiciului moral, acesta poate fi reparat și prin măsuri cu caracter nepatrimonial.

Însă în afară de efectele ce se produc în general prin acte de terorism (distrugeri de bunuri, suprimarea de vieți omenești etc.), actele teroriste internaționale pot crea o anumită stare de neîncredere între state, ce poate avea consecințe negative pentru relațiile politico-economice dintre acestea.

Terorismul provoacă îngrijorare la tot mai multe națiuni ale lumii, inclusiv din cauza tendinței de comitere a unor acte criminale din ce în ce mai violente asupra unor ținte civile și cu folosire de arme mult mai periculoase.

Terorismul poate avea impact profund la nivel social și politic, îndeosebi în statele care se confruntă cu acest flagel. Asupra segmentului social terorismul influențează prin gravitatea actelor teroriste comise și al consecințelor produse.

Sub aspect politic acest fenomen poate produce schimbări în caracterul, structura și modalitatea de conducere a unor state, poate afecta activitatea normală a instituțiilor statale etc.

În încheiere, am putea menționa că înțelegerea mai profundă a fenomenului terorismului, a formelor de manifestare și a urmărilor negative ale acestuia, precum și la crearea opiniei publice adecvate asupra terorismului ca fenomen negativ, oferind un suport teoretic suficient pentru specialiștii din serviciile speciale și organele de ocrotire a dreptului în vederea perfecționării activității de prevenire și combatere a acestui fenomen extrem de negativ.

Așadar, pentru prejudiciile suferite ca urmare a unei infracțiuni violente se pot acorda despăgubiri. Prin infracțiune violentă înțelegându-se orice faptă stipulată în Codul penal în urma căreia o persoană a fost ucisă în mod deliberat, sănătatea unei persoane a fost afectată grav sau moderat sau a fost încălcat dreptul unei persoane la autodeterminare sau inviolabilitate.

Bibliografie

1. L. Pop, Teoria generală a obligațiilor, București, Edit. Lumina Lex, 2000.
2. I. Urs, Repararea daunelor morale, Editura Lumina Lex, București, 2001.
3. M. Vladu, Prejudiciul cauzat prin infracțiuni contra persoanei fizice, Editura Hamangiu, 2010.
4. Igor Dolea, colectiv, Drept procesual penal, Editura Cartier, Chișinău, 2009.